

НУЧ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

НОВОХАТСЬКА НАТАЛІЯ ВАСИЛІВНА

УДК [811.111 + 811.161.2]367(043.3)

ДИНАМІКА РОЗМОВНИХ КОНСТРУКЦІЙ
В АНГЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ
XVIII – поч. XXI ст.

10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2009

НБ НПУ



100042634

НБ НПУ ім. М.П. Драгоманова

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі германського та порівняльного мовознавства Інституту іноземної філології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник –

доктор філологічних наук, професор
Корольова Алла Валер'янівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
Інститут іноземної філології,
завідувач кафедри германського та
порівняльного мовознавства

Офіційні опоненти:

доктор філологічних наук, професор
академік АПН України
Мацько Любов Іванівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
Інститут української філології,
завідувач кафедри стилістики української мови

кандидат філологічних наук, доцент
Снісаренко Ірина Євгенівна,
Кіровоградський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
доцент кафедри германської філології

Захист відбудеться "8" листопада 2009 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.15 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий "3" листопада 2009 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради



К. Д. Паршак

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дисертаційне дослідження присвячено вивченню динаміки розмовних конструкцій в англійських та українських художніх текстах XVIII – поч. XXI ст. У роботі виявлено 4 процеси розвитку граматичних форм розмовних конструкцій (спрощення, розширення, сегментація, субституція), які аналізуються в контексті кодифікації норм в англійській (середина XVIII ст.) та українській (друга пол. XIX – поч. XX ст.) мовах; встановлено спільні типи англійських та українських стилізованих розмовних конструкцій (комунікативи, неповнореченнєві, антициповані, парцельовані, прислудувальні, інверсійні, конструкції з повторами і називним уявленням) та відмінні типи стилізованих українських розмовних конструкцій із вказівними частками й інтертекстами.

Сучасна комунікативна лінгвістика зорієнтована на вивчення спілкування як відображення національно-культурної специфіки мовного колективу, особливу роль у якому відіграє розмовне мовлення з його організованими формами – *розмовними конструкціями*, що наразі досліджуються науковцями в різних аспектах: *онтолінгвістичному* (О. М. Хованська), *структурно-функціональному* (Д. Р. Фахтулова, К. Wyatt), *комунікативно-прагматичному* (С. В. Андреева, Т. Є. Янко, М. Gregory, L. Michaelis) та *лінгвокультурному* (О. В. Белякова, Ю. Є. Плотницький, S. Fischhoff, E. Cardenas, J. Young).

Вивчення розмовного мовлення як надскладного комунікативного явища розпочалося в русистіці у 20-х роках XX ст. з праць Л. П. Якубинського та О. М. Пешковського. У германістиці й україністиці розмовне мовлення стає об'єктом наукових пошуків лише з 60–70 рр. XX ст. (М. А. Жовтобрюх, Л. Г. Скрипник, Е. Кеелан, J. Ross). Проте після фундаментальних праць згаданих учених науковий інтерес до аналізу розмовного мовлення поступово згасав і актуалізується лише з 90-х рр. XX ст. безпосередньо в дослідженні розмовних конструкцій як окремих типів мовленнєвих актів (К. О. Малютіна, А. М. Чокою) та як вигуків, що іменуються комунікативами (О. В. Каптюрова, В. Ю. Меликян). Наприкінці XX ст. англійські науковці роблять перші спроби зіставлення розмовних конструкцій в англійській, німецькій та французькій мовах (А. Lobeck); в англійській та російській мовах (М. Mac Shane), які виявилися надзвичайно перспективними для зіставної комунікативної лінгвістики (М. П. Кочерган). Методика ж цього зіставлення перебуває ще в стадії розробки і потребує запровадження більш ефективних методів і прийомів аналізу цих одиниць.

Актуальність дисертаційної роботи зумовлена її спрямуванням на вивчення розмовного мовлення як комунікативного феномену, що розкриває закономірності й специфіку міжособистісної взаємодії в різних лінгвокультурах. Поєднання зіставно-типологічного й порівняльно-історичного підходів до аналізу англійських та українських розмовних конструкцій є необхідним для виявлення динамічних процесів розвитку їхніх граматичних форм протягом XVIII – поч. XXI ст. та визначення спільних і відмінних тенденцій у становленні нормативного розмовного синтаксису англійської й української мов.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за напрямом "Дослідження проблем гуманітарних наук". Дисертаційна робота є складовою частиною наукової теми кафедри германського та порівняльного мовознавства Інституту іноземної філології НПУ імені М. П. Драгоманова "Зіставна семантика та проблеми міжкультурної комунікації" (тему дисертації затверджено вченою радою НПУ імені М. П. Драгоманова, протокол № 6 від 1 лютого 2007 р.).

Метою дисертаційної роботи є виявлення динаміки розмовних конструкцій в англійських та українських художніх текстах XVIII – поч. XXI ст. шляхом аналізу їхніх граматичних форм як на внутрішньомовних рівнях, так і в міжмовному плані.

Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань:

- визначити лінгвосоціотичну природу розмовних конструкцій;
- розробити методику зіставлення англійських та українських розмовних конструкцій;
- виявити спільні й відмінні типи розмовних конструкцій в англійських та українських художніх текстах XVIII – поч. XXI ст.;
- зіставити специфіку процесів спрощення, розширення, сегментації та субституції граматичних форм розмовних конструкцій в англійських та українських художніх текстах XVIII – поч. XXI ст.;
- проаналізувати характер змін у граматичних формах розмовних конструкцій в англійських та українських художніх текстах XVIII – поч. XXI ст.

Об'єктом дослідження є розмовні конструкції в англійських та українських художніх текстах XVIII – поч. XXI ст.

Предмет аналізу становлять граматичні форми англійських та українських розмовних конструкцій, відображених у художньому мовленні англійських та українських письменників XVIII – поч. XXI ст.

Джерельною базою дисертації є англійські та українські художні тексти XVIII ст. (тексти романів англійських письменників: D. Defoe "Memoirs of a Cavalier" 1722 р., Ch. Lennox "The Female Quixote" 1752 р., F. Burney "Evelina" 1778 р. та тексти української прози: В. Григорович-Барський "Странствованія" 1778 р., Літопис С. Величка, інтермедія "Вертеп"); XIX ст. (англійські романи Ch. Dickens "Hard times" 1854 р., Ch. Bronte "Jane Eyre" 1847 р., J. Austen "Emma" 1816 р. та українські романи П. Куліша "Чорна рада" 1850 р., Панаса Мирного "Хіба ревуть воли, як ясла повні?" 1872-1875 рр.; І. Нечуя-Левицького "Гетьман Іван Виговський" 1895 р.); початок – 90-ті роки XX ст.: англійські романи J. Galsworthy "The Man of Property" 1906 р., S. Rohmer "Fire Tongue" 1922 р., A. Burgess "The Malayan Trilogy" 1956 р. та українські романи В. Владка "Аргонавти Всесвіту" 1938 р., В. Сичевського "Чорний лабіринт" 1988 р., П. Загребельного "Вигнання з раю" 1985 р.); 90-ті роки XX ст. – поч. XXI ст. (англійські романи J. Le Carré "The constant gardener" 2001 р., I. McEwan "On Chesil Beach" 2007 р. та українські романи І. Карпи "Фройд би плакав" 2004 р.,

І. Роздобудько "Пастка для жар-птиці" 2001 р.). Фактичний матеріал дисертації становлять 4100 розмовні конструкції (2200 од. в англійській мові та 1900 од. – в українській).

Методи дослідження. Зіставно-типологічний метод дозволив виявити спільні й відмінні типи розмовних конструкцій в англійських та українських художніх текстах XVIII – поч. XXI ст. Методика трансформаційного аналізу як складова структурного методу сприяла визначенню особливостей граматичних форм англійських та українських розмовних конструкцій як різних варіантів тієї самої конструкції. Ця методика стала основною, адже за її результатами було встановлено 4 процеси (спрощення, розширення, сегментація, субституцію) динаміки англійських та українських розмовних конструкцій. Прийом зовнішньої реконструкції дав змогу з'ясувати історичні форми синтаксичних конструкцій розмовного характеру, зокрема виникнення формального підмета *it* в англійській мові та вказівних часток *оце, отсе* – в українській. За допомогою контекстуально-інтерпретаційного методу проаналізовано характер впливу контексту на вибір граматичної форми розмовних конструкцій у зіставлюваних мовах. Кількісно-якісний аналіз застосовано для зіставлення показників розвитку стилізованих англійських та українських конструкцій протягом трьох століть.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що в роботі вперше виявлено: динаміку англійських та українських розмовних конструкцій XVIII – поч. XXI ст. (від спрощення й розширення їхніх граматичних форм в англійському та українському стилізованому розмовному мовленні XVIII ст., сегментації в англійському стилізованому розмовному мовленні XVIII ст. та українському – кінця XIX – поч. XX ст. до субституції граматичних форм з найвищим ступенем експресивності у другій половині XX – поч. XXI ст.); спільні 8 типів розмовних конструкцій (комунікативи, конструкції з повторами і називним уявленням, неповнореченсві, інверсійні, антициповані, парцельовані, присднувальні) та 2 відмінні типи українських стилізованих розмовних конструкцій (із вказівними частками *то, от, он, ось, оце, отсе* XVIII – поч. XXI ст.; з інтертекстуальними цитатами, джерелом яких є українські ЗМІ XX – поч. XXI ст.).

Теоретичне значення дисертації пов'язане з поглибленням теоретичних положень про функціонування національних літературних мов і залежність їхніх кодифікованих норм як від суспільної, так і від художньої мовної практики; з розробкою теоретичних концепцій, присвячених вивченню процесів унормування конструкцій розмовно-комунікативного синтаксису.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їхнього застосування у зіставно-типологічних дослідженнях з комунікативного синтаксису та у викладанні навчальних дисциплін: "Історія української літературної мови", "Історія англійської мови", "Історична граматики української мови", "Стилістика англійської мови", "Стилістика української мови", "Порівняльна типологія англійської та української мов". Опрацьований фактичний матеріал може стати в пригоді при укладанні англо-українського та українсько-англійського словника-довідника розмовних конструкцій.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлювалися в доповідях на *п'яти* міжнародних наукових конференціях: "Національна культура у парадигмах семіотики, мовознавства, літературознавства, фольклористики" (Київ, 2007 р.), "Мовно-культурна комунікація в сучасному соціумі" (Київ, 2008 р.), "Українська мова – мова державна" (Донецьк, 2008 р.), "Мова і світ: дослідження та викладання" (Кіровоград, 2009 р.), "Діалог мов і культур" (Київ, 2009 р.); на *трьох* всеукраїнських наукових конференціях: "Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація" (Харків, 2009 р.), "Пріоритети германського та романського мовознавства" (Луцьк, 2008 р.), "Мовна комунікація і сучасні технології у форматі різнорівневих систем" (Горлівка, 2008 р.); на щорічних науково-звітних конференціях Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Київ, 2007–2009 рр.). Дисертаційна робота обговорювалася на засіданнях кафедри германського та порівняльного мовознавства Інституту іноземної філології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Публікації. Проблематику, теоретичні й практичні результати дисертаційного дослідження викладено в одинадцяти публікаціях: у восьми статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях, затверджених ВАК України, та тезах доповідей трьох наукових конференцій.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (285 найменувань, з яких 64 – іноземними мовами), списку джерел ілюстративного матеріалу (25 найменувань) та списку лексикографічних джерел (15 найменувань). Повний обсяг дисертації – 201 сторінка, основний зміст викладено на 168 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, визначено завдання, об'єкт, предмет, наукову новизну дисертації, методи дослідження, охарактеризовано фактичний матеріал, теоретичне й практичне значення здобутих результатів, указано форми їхньої апробації і структуру роботи.

У першому розділі "*Лінгвосеміотична природа розмовних конструкцій*" уточнено дефініції понять *розмовне мовлення, розмовний стиль і розмовна конструкція*, з'ясовано специфіку розмовних конструкцій як знаків художнього мовлення, визначено основні тенденції їхнього розвитку в контексті становлення національних літературних мов, розроблено методику зіставлення розмовних конструкцій в англійських та українських художніх текстах XVIII – поч. XXI ст.

Однією з найдискусійніших проблем сучасного комунікативного синтаксису залишається виявлення суперечностей у визначенні співвідношення понять *розмовне мовлення, розмовний стиль і розмовна конструкція*. У результаті тривалої дискусії науковців сформовано 3 підходи до диференціації згаданих понять. Представники першого підходу (І. Гальперін, О. Земська) декларують тезу про те, що *розмовне мовлення* є ширшим за *розмовний стиль*, тимчасом, як інші

(О. Пономарів, Ю. Скребнев) обстоюють протилежну думку. Окрему позицію при цьому займає О. Сиротиніна, погляди якої ґрунтуються на інтегрованому розумінні двох попередніх підходів: *розмовне мовлення* є, з одного боку, ширшим (це не завжди реалізація лише розмовного стилю літературної мови), а з іншого, – вузьким (можливе лише в усній формі, а розмовний стиль – у будь-якій) за *розмовний стиль*.

Ця дискусійна проблема ускладнюється, коли йдеться про розмовно-комунікативний синтаксис, становлення якого у зіставлюваних англійській та українській мовах відбувалося неоднаково відповідно до загальних тенденцій історичного розвитку цих мов, їхньої стильової і стилістичної диференціації, а також процесів формування літературних норм (С. Беркнер, К. Бруннер, Л. Булаховський, М. Левицький, О. Курило, Г. Півторак, А. Vaugh, D. Crystal, E. Finegan).

Спираючись на вищезазначені твердження вчених щодо цього питання, пропонуємо нове його бачення, що ґрунтується на таких теоретико-методологічних положеннях: 1) *розмовне мовлення* ширше за поняття *розмовний стиль*, адже перше є явищем, а останнє – процесом відображення цього явища; 2) основним засобом реалізації розмовного мовлення у розмовному стилі є розмовні конструкції (рис. 1).



Рис. 1. Співвідношення понять *розмовне мовлення*, *розмовний стиль* та *розмовна конструкція*

З огляду на розуміння *розмовного мовлення* (далі РМ) як артефакту носіїв літературної мови, що характеризується 1) спонтанністю, 2) безпосередністю спілкування, 3) невимущеністю та 4) діалогічністю, а *розмовних конструкцій* (далі РК) як організованих форм РМ, в основу формально-граматичної класифікації цих конструкцій покладено будову їхніх граматичних форм, що мають чотири вищезазначені ознаки розмовності.

РК за своєю онтологією мають знакову природу (рис.1): денотат, референт та сигніфікат. При цьому кожний тип РК відображає певну комунікативну ситуацію та поведінку співрозмовників, що формуються залежно від усвідомлення учасниками спілкування соціокультурного та мовного кодів.

Враховуючи ці характеристики та спираючись на наявні традиційні класифікації РК (Г. Акімова, Г. Вейхман, О. Лаптєва, Л. Чахоян, D. Tannen),

у дисертаційному дослідженні виявлено спільні 8 типів розмовних конструкцій (комунікативи, конструкції з повторами та називним уявленням, неповнореченнєві, інверсійні, антициповані, парцельовані, приєднувальні) та 2 відмінні типи українських стилізованих розмовних конструкцій (із вказівними частками *ото, от, он, ось, оце, отсе* XVIII – поч. XXI ст.; з інтертекстуальними цитатами, джерелом яких є українські ЗМІ XX – поч. XXI ст.).

Граматичні форми виявлених типів РК протягом трьох століть змінювалися за такими процесами: 1) *спрощення* (економії мовних засобів у результаті операції вилучення зі структури речення певного конструктивного елемента (А. Приходько)), наслідком якого стали неповнореченнєві РК; 2) *розширення* (додавання до певної синтаксичної одиниці інших одиниць того ж синтаксичного статусу (Г. Почепцов)) – РК з лексичними повторами, антиципацією та вказівними частками; 3) *сегментації* (членування висловлення на два сегменти з особливими відношеннями – теми і судження щодо неї (Н. Валгіна)), який сприяв появі парцельованих, приєднувальних та РК з називним уявленням; 4) *субституції* (використання форм з узагальненим структурним значенням, замість конструкцій з конкретним значенням, зазначених раніше в мовленні (Г. Почепцов)) – в інверсійних, інтертекстуальних РК та комунікативах (табл. 1).

Таблиця 1

**Кількісно-якісна характеристика
динаміки граматичних форм
стилізованих англійських та українських РК**

Типи РК	XVIII ст.		XIX ст.		XX–XXI ст.		Всього	
	англ.	укр.	англ.	укр.	англ.	укр.	2200 англ.	1900 укр.
процес спрощення граматичних форм								
неповнореченнєві РК	164	28	247	226	393	429	804	683
процес розширення граматичних форм								
РК з повторами	82	12	94	134	346	339	522	485
Антициповані РК	43	34	66	88	175	119	284	241
РК із вказівними частками	-	15	-	60	-	34	-	109
процес сегментації граматичних форм								
Приєднувальні РК	19	-	31	22	23	37	73	59
Парцельовані РК	-	-	23	-	55	69	78	69
РК з називним уявленням	18	-	43	-	53	79	114	79
процес заміщення граматичних форм								
Інверсійні РК	64	26	73	21	128	43	265	90
Інтертекстуальні РК	-	-	-	-	-	15	-	15
Комунікативи	10	5	23	32	27	33	60	70

Зіставлення англійських та українських РК здійснювалося за такою методикою. На *першому етапі* шляхом суцільної вибірки з англійських та українських художніх текстів XVIII – поч. XXI ст. було виписано 4100 розмовні конструкції. На *другому етапі* здійснено трансформаційний аналіз граматичних форм кожної РК, за результатами якого встановлено їхню формально-граматичну типологію. *Третій етап* спрямовувався на виявлення змін у граматичних формах англійських та українських РК, які засвідчили 4 процеси їхнього розвитку.

У **другому розділі "Процеси спрощення та розширення граматичних форм розмовних конструкцій в англійських та українських художніх текстах XVIII – поч. XXI ст."** встановлено особливості адресантно й інтеракційно зумовленого спрощення та розширення, а також специфіку катафоричного розширення граматичних форм англійських та українських розмовних конструкцій і дейктичного – лише українських.

Процес **спрощення** граматичних форм стилізованих РК розпочався з неповноти висловлення мовця у XVIII ст. (адресантно зумовлене спрощення), а у XIX ст. його виявлено ще і при комунікативній інтеракції співрозмовників (інтеракційно зумовлене спрощення).

На відміну від традиційної класифікації неповних речень (П. Дудик, А. Загнітко, О. Пономарів, К. Шульжук) на контекстуальні, ситуативні й еліптичні, у дисертаційній роботі ці конструкції розглянуто відповідно до етапів їхнього входження до стилізованого РМ, тобто характерних спочатку для еліптичних та контекстуальних конструкцій, а згодом – і для ситуативних.

Грамматична форма еліптичних висловлень, що відображає адресантно зумовлене спрощення, має 1 спільну модель у зіставлюваних мовах: 1) пропуск буттєвого дієслова (у XVIII ст. в англійському РМ випускається допоміжне дієслово *be* у Present Simple та формальний підмет *it*: англ. *Impossible, cried he with vehemence, And the little girl – my pupil!, be* у Present Continuous XIX ст.: англ. *Person here waiting for you* / укр. [...] *поясь ремень и при боку тиквица, ради ношення води* [...]); 2) відмінні моделі: 1) еліipsis допоміжних дієслів *do, have* в англійській мові XX ст.: *Been kicked out, gov'nor? You think so?*; 2) пропуск українських дієслів *руху*: *Воно б таке, що й додому час; мовлення: А він по телефону – тільки про свиню*, а також предиката *треба*: *На біса мені гроші?*

В українському РМ пропуск дієслів імпліцитно вказує на сигніфікативне значення висловлення, що в комунікативній ситуації виражено за допомогою інтонації. В англійському ж РМ сигніфікативне значення експліцитне, оскільки відбувається пропуск лише зв'язки, яка формально поєднує гетерогенні сутності: денотат та сигніфікат (Н. Арутюнова).

Грамматичній формі контекстуальних неповних висловлень властиве як адресантно зумовлене, так і контекстуально зумовлене спрощення. При аналізі контекстуальних неповнореченневих РК виявлено пропуск 1) головних членів речення (підмета та присудка у зіставлюваних мовах) і 2) другорядних членів речення (додатку в українській мові). У РК з контекстуальним пропуском підмета спільними для обох мов є 2 моделі: 1) адресантно зумовленого підмета у XVIII ст.:

англ. *Suppose he should be absent spring, summer, and autumn: how joyless sunshine and fine days will seem!* / укр. *Прив'єствовахомь убо архидіакона, и игумена [...]*; 2) інтераційно зумовленого підмета у XIX ст. у зіставлюваних мовах: англ. *Has – what has he missed? – Missed his tip!* / укр. *О, між ними єсть добрі лицарі! – Скажи лучше, синку, були да загули.*

При контекстуальному пропуску присудка адресантно зумовлені англійські та українські РК, відображені в художніх текстах XVIII – поч. XXI ст., мають 1 спільну модель (у порівняльних підрядних реченнях): англ. *I sat cross-legged, like a Turk* / укр. *Та іноді почне верзти таке, як \emptyset той москаль, що вернувся в рідне село по білету*; та 1 відмінну, характерну для українських РК з пропуском присудка з тотожним синтаксичним значенням: *Єгипет єсть слово еллінсько, єже проісходить в словенськом і латинськом язиці, простим же язиком римським іменується *grap Cairo*, турецьким – *Мисир* і арабським – *Мауар**. В останній моделі в українських РК XVIII ст. випускався присудок на позначення *буттєвого дієслова* або *дієслів-скриптів*: *Нижєє сих, на єдиной часті, архангел Гавриїл ізсїчен, а на другой – богородиця благовіствуєма і мало даліє, за архангелом – Давид, а за богородицею – Соломон; нижас же сих такожде два круги, подобнії вишишим*. У XIX ст. для економії засобів висловлення пропускається присудок, виражений дієсловами *мовлення*: *А птиці щебечуть так, як сам господь дав: одній сказав гарно щебетати, а другій – ні та переміщення у просторі: Вона кудись геть-геть дивилася, а він – на неї*.

Контекстуально неповні речення з пропуском другорядних членів (додатків) виявлено у XIX ст лише в українських РК: *Прийму... прийму! І взяв її за руку і поцілував, як дитину*. В англійській мові, за даними М. Мак Шейн (М. Mac Shane), пропуск додатка можливий тільки у певних текстах – рецептах, сценічних ремарках і телеграмах.

Граматична форма ситуативних неповнореченневих РК підлягала інтераційному спрощенню. Спільними для зіставлюваних мов є 2 моделі ситуативних неповних речень: 1) в репліках-стимулах, починаючи з XVIII ст.: англ. *Who? Madam!* / укр. *Откуда? Зачимь? Пощо?*; 2) в репліках-реакціях – в англійському розмовному мовленні XVIII ст.: англ. *Just as usual, Sir, one person each* та в українському – у XIX ст.: укр. *– Де ж ти живєєш? – У Пісках*.

Процес **розширення** граматичних форм відбувався через вживання у РК лексико-морфологічних *повторів*. У зіставлюваних мовах ці РК мають 2 моделі: 1) адресантно зумовлені повтори іменника, дієслова, прикметника: англ. *Cruel, cruel girl!* / укр. *Та чорні ж, чорні та* 2) інтераційно зумовлені повтори: англ. *– But he has been with you, doubtless, to take his Leave. – Take his Leave!* / укр. *– Грицьку! – А що, Грицьку!*

РК з адресантно зумовленими повторами іменників, прикметників та дієслів мають 3 спільні моделі: 1) з непоширеними повторами: англ. *Fact, fact, fact!* / укр. *Гараську, Гараську!*, англ. *Cruel, cruel girl! you know that I adore you! you know you are the mistress of my soul, and arbitress of my fate!* / укр. *Леся моя родилась у чудну планету; це як я нею ходила, приснився раз мені сон дивен-дивен на прочудо*, англ.

I can't – I can't stop / укр. *Ступай, бабо, ступай!*; 2) з поширеними повторами: англ. *Favours! criminal Favours!* / укр. *Ом і наша слаба! Гарна слаба!*, англ. *Cautious, very cautious* / укр. *Та вона гарна, ще й дуже гарна* та 3) з кільцевим повтором: англ. *A Rogue! What Reason have you for calling me a Rogue?* / укр. *Ом добрі люде! У їх крадеш, а вони тебе цінують! Їй богу, добрі люде!*, англ. *This is most strange!* – *After I had got him off so well, to chuse to go into company, and leave Harriet ill behind!* – *Most strange indeed!* / укр. *Погане діло вчинив Богдан, погане*, англ. *I cannot agree with you, papa; you know I cannot* / укр. *Знала я того Окуня, знала...* Відмінними є 2 моделі: 1) поширений дієслівний повтор: *Слухаю вас уважно! Слухаю вас дуже уважно! Слухаю вас надзвичайно уважно!* та 2) синонімічне дублювання дієслів: *Чи не здурів, бува, я, чи не збожеволів?* і прикметників: *Але козаки вчинили негарне діло, недобре* – в українських РК. Зіставлення граматичних форм цього типу РК засвідчило те, що повтор іменника більш властивий для англійських РК (англ. 84 од. / укр. 16 од.), а дієслова – для українських (англ. 27 од. / укр. 176 од.).

РК з інтеракційно зумовленими повторами мають 3 спільні моделі: 1) з точними повторами репліки-стимулу: англ. – *I saw her answer!* – *You saw her answer!* / укр. – *Одважив солі добре.* – *Одважив солі добре*; 2) з неускладненим повтором окремого елемента репліки-стимулу: англ. – *I go to a hospital.* – *A hospital! Phew!* / укр. – *Це увійде до ваших обов'язків.* – *Мої обов'язки?*; 3) з повтором елемента репліки-стимулу, ускладненого питальним словом: англ. – *The other assurance I'm to obtain from you is self-evident.* – *What other assurance?* укр. – *Пропала земля!* – *Як пропала?*, – *Мене схвилювала моя мрія.* – *Яка ж це мрія?*

Сигніфікативне значення РК з повторами відображає усвідомлення і сприйняття мовцем типової ситуації позамовної дійсності (денотата), характеристики якої зосереджені саме в другому дублюванні.

Антиципація є катафоричним розширенням граматичних форм РК. Спільною для зіставлених мов є модель установаження референційної тотожності іменника та займенника в художніх текстах XVIII ст.: англ. *I have long known that she has persuaded herself to harbour an aversion for me Unhappy woman!* / укр. *А ми, жінки, таки собі з розумом люди.* Відмінною національно-маркованою ознакою українських антиципованих розмовних конструкцій XIX ст. є вживання частки **воно**: *Чи воно, діду, є там люди?, І де воно заведеться take!, Що воно за порядки?* За допомогою неї посилюється сигніфікативне значення предиката. Ця конструкція може бути ускладнена вказівним займенником **се**: укр. *Що се воно за знак?*

В антиципованих РК з референційною тотожністю займенника та іменника сигніфікативне значення конструкції зосереджено саме в іменнику, який виконує функцію уточнення; займенник взагалі не має ані сигніфікативного, ані денотативного значення: він є лише референтом, що вказує на сигніфікат.

Відмінною моделлю, властивою англійським РК, є функціонування займенника **it** як формально вираженого підмета, що співвідноситься з інфінітивним підметом у XVIII ст.: англ. *Tis a little too much to engage so hotly the*

first entrance into the wars, 'Twas in vain to acquaint her Father with the Reasons she had for disliking his Choice та з герундіальним – у XIX ст.: англ. *It was an awkward business, my dear, your spending the autumn at South End instead of coming here.* Слід зауважити, що в XVIII ст. *'Tis* є скороченням від *It is* (уперше зафіксовано близько 1450 р.), а *'Twas – It was. It* як логічний підмет був вжитку ще в середньоанглійському та ранньоновоанглійському періодах. Його референційна тотожність з дієсловом-присудком у XVIII ст. має історичне пояснення. Так, з фіксацією сталого порядку слів S-V-O у середньоанглійській період винесення предиката в ініціальну позицію було способом побудови питального речення. Тож формальний підмет *it* для заміщення позиції підмета почав функціонувати у стверджувальному реченні.

Дейктивним розширенням лише українських РК є *вказівні частки*. РК з вказівними частками у XVIII ст. містили вказівну частку *оце*: укр. *Ще ї тобі мене оце драгувати!?* У XIX ст. РК із вказівними частками вже мають шість моделей: 1) РК з *ото*, 2) РК з *от*, 3) РК з *он*, 4) РК з *ось*, 5) РК з *оце*, 6) РК з *отсе*. У XIX ст. наявні паралельні форми займенників як з початковим *о*, так і без нього: *цей* (*оцей*), *той* (*отой*), (*оте*). Форми *цей*, *ця*, *це* становлять самостійну прикмету української мови, яка відрізняє її від інших мов (В. Русанівський). За даними етимологічного словника української мови, займенник *оцей* – результат злиття і подальшої редукції вказівної частки *от* і вказівного займенника *сей*. Однак у XIX ст. ще паралельно існували форми *отсе* і *оце*. Функція таких конструкцій – позначення завершеності думки щодо попередньої інформації, емпатичне виділення інформації у наступному контексті та вказівка на ставлення мовця до висловлення.

У третьому розділі "Процеси сегментації та субституції граматичних форм розмовних конструкцій в англійських та українських художніх текстах XVIII – поч. XXI ст." виявлено лише адресантно зумовлений характер цих процесів, властивий як формально сегментованим РК (приєднувальним, парцельованим та РК з називним уявленням), так і формально заміщеним (інверсійним, інтертекстуальним РК та комунікативам).

До формально сегментованих РК належать: 1) приєднувальні РК, 2) парцельовані РК та 3) РК з називним уявленням.

Приєднувальні РК зафіксовано ще в англійському РМ XVIII ст.: *Do they game? or drink? or fiddle?*, тимчасом, як в українському – лише у XIX ст.: *Він дуже обурювався, розмовляючи тут. Навіть кричав.* До граматичної форми РК додаються як головні, так і другорядні члени речення.

У XIX ст. починають з'являтися ще й парцельовані РК в обох мовах. У лінгвістиці тривають і досі суперечки науковців (П. Дудик, Г. Коцюбовська) щодо можливості диференціації/недиференціації цих понять. У роботі парцеляція та приєднання аналізуються як окремі процеси, адже приєднана частина містить додаткову інформацію, тим часом парцельована – основну, що актуалізується у процесі членування висловлення на сегменти.

У приєднувальних та парцельованих РК сигніфікативне значення базового висловлення конкретизується там же значенням приєднуваного / парцельованого елемента.

Спільними для англійських й українських РК є 2 моделі з парцеляцією: 1) головних (підмет чи присудок) і 2) другорядних (додаток, означення, обставина) членів речення. З середини ХІХ ст. в англійському та українському РМ функціонують РК з парцеляцією підмета: англ. *Images were playing in Woodrow's mind. Bluhm the Westerner's African, bearded Apollo* / укр. *То що важливіше? Земля чи територія?* Проте слід зауважити, що в зіставлюваних мовах підмет майже не зазнає парцеляції. Парцеляція ж присудка є найпоширенішим видом РК (англ. 13 / 4 од. – укр. 18 / 6 од.) з сегментацією головних членів речення: англ. *So why had he gone? Who had told him to go? Paid him to go? Ordered him to go? Threatened him if he didn't go?* / укр. *Чіпка глянув на діда, підвівся і поплентався стороною, позад отари, немов п'яний, наче учадів... Голову на груди звів, очі в землю потупив... Нічого не чув, не бачив... Не знав, коли й у село прийшов, як і додому достався... Очумався уже в хаті...*

Парцеляцію другорядних членів речення виявлено аж у ХХ ст. При цьому в англійських та українських РК парцеляція означення є найпоширенішим видом: англ. *That was one I hadn't heard before. Emotionalized, Langsheer hodpod, or something like that, had been the name of that dish. Exciting, full of meat, rich in gravy* / укр. *Максим прийшов... Од Тура... Живий, А це і є абсент. Чистий. Тільки підігрітий спалюванням коричневого цукру, порівняно з парцеляцією додатку: англ. You come over here to the bar and have a little drink. With me* / укр. *Дякую, панотченку, дякую коханий... За гостину і за все інше та обставини: англ. Smoke rose high – cigarettes and golden table-lighters brought round by un-deferential white-coated flunkeys – but there was nothing to drink except orange crush – officially* / укр. *Повертати треба праворуч. Не швидко. Краще повільно; Вони перегородили шлях річці. Як гребля.*

Формально сегментовані РК з *називним уявленням* функціонували в англійському РМ ще в ХVІІІ ст., на відміну від українського, в якому ці конструкції з'явилися на два століття пізніше – у ХХ ст.

Уперше термін *називний уявлення* ввів О. Пешковський. Думка про буття є найелементарнішою у мисленнєвому апараті людини, але в мові можна виражати не лише думки, а й окремі уявлення без відтінку справжньої реальності та відповідності дійсності. Саме називний уявлення має таке значення і виконує функцію заміни кличної форми, тобто так званого звертання.

Англійському розмовному мовленню також властиві конструкції з називним уявленням, на позначення яких уживають (R. Geluykens, E. Keenan) такі терміни, як *noun phrase prefaces co-referential to pronouns* або *left dislocation*. Слід дати окреме пояснення щодо англійських РК з називним уявленням. Хоча називний відмінок іменника в англійській мові є умовним у плані його морфологічної природи, функція, яка була йому властива ще в староанглійський період, збереглася і в сучасній англійській мові: іменник на позначення предмета мовлення має

морфологічну природу колишнього називного відмінка, але вже як різновид Common Case.

Називний уявлення співвідноситься з 1) особовим займенником у прямому чи непрямому відмінку та 2) із вказівним займенником.

Спільними для англійських та українських РК із називним уявлення, що співвідноситься із особовим займенником у *прямому відмінку*, є 3 моделі: 1) Adj + N + Pr (p): англ. *Poor Girl! pursued he, she had Reason to be angry, if that was the Case* / укр. *Судовий процес! Зрозуміло, що він стане політичною трибуною, з якої ми відкриємо більшовиків перед усім світом!*; 2) Pr (dem) + N+ Pr (p): англ. *And such men! They seemed to understand every part of a woman's dress better than we do ourselves* / укр. *А отой письменник, що до нас їздить, – він теж трактористом був*; 3) N + Pr (p): англ. *Lord of the earth and sea, he bends a slave* / укр. *Листонад! Який погідний видався він у тому страшому сорок четвертому.*

РК з називним уявлення, що співвідноситься із займенником у *непрямому відмінку*, мають 2 спільні моделі у зіставлених мовах: 1) Adj + N + Pr (poss): англ. *Ungrateful puppy! – I could bastinado him!* / укр. *Гола жінка! Скільки їх уже купалося в наших романах і фільмах, а кожному постас, мов об'явлення Іоанну Богослову на острові Патмос* та 2) N + Pr (p): англ. *Ah! the Traitor! Fain would I have found out some Excuse for him, and justified him in my Apprehension* / укр. *Тегарт! Вольфганг Тегарт... Як же він раніше не подумав про нього?.* У другій моделі в українській мові називний уявлення вживається для встановлення референційної тотожності з займенником у родовому та знахідному відмінках.

Виявлено також 2 відмінні моделі англійських РК: N + Pr (dem) *Suicide!* *What should he do that for?*; Adj + N + Pr (dem) *A new servitude! There is something in that.*

Формально заміщеними є: 1) інверсійні РК, 2) інтертекстуальні РК та 3) комунікативи.

Інверсія має два види: первинну (в обох мовах) і вторинну – в англійській мові. Англійські й українські первинні *інверсійні* РК будуються за 3 спільними моделями: 1) винесення додатка у препозицію до присудка: англ. *To your justice alone I am intitled, The candour of my readers I have not the impertinence to doubt, The two ships becalmed on a torpid sea, I believed to be marine phantoms* / укр. *Ага, дереви люблю, Ніхто ні шажка, ні копійчки не хоче дати*; 2) винесення іменної частини присудка у препозицію до підмета: англ. *Skilful has been the hand, Of Mr. Reed's ghost I am: he died in that room, and was laid out there* / укр. *Кулететником, другий номер – коло "Дегтярьова". Побував*; 3) постпозиційне функціонування означень: англ. *Cocktail round, charismatic, witty, beautiful* / укр. *Борщ гарячий їстимеш кожного дня.*

Постпозиційне функціонування означень зафіксовано в англійських та українських художніх текстах XVIII ст. Проте в англійському РМ XVIII ст. зустрічаються поодинокі випадки постпозитивного означення, на відміну від українського. Таку позицію вчені (М. Жовтобрюх) обґрунтовують впливом польської мови, для якої й досі є характерною постпозиція означення, на

староукраїнську. У XIX ст. постпозиція означення виконує стилістичну функцію – актуалізує висловлення.

До середини XVI ст. англійській прозі властиве було вживання додатка у препозиції до дієслова. Існує чимало поглядів щодо причин зміни порядку слів дієслово – додаток, серед яких учені (А. Ваugh, О. Fischer) називають: 1) мовні контакти та прямий вплив французької мови або непрямий вплив скандинавських мов (ситуація білінгвізму та піджинізації), 2) ускладнене сприйняття інформації при порядку слів S-O-V, 3) занепад системи відмінків.

Вторинна інверсія (вживання стверджувальних висловлень для вираження питання) властива лише англійському РМ: англ. *You're not hinting at suicide? So, you've come back?*, зважаючи на відносно вільний порядок слів в українській мові та фіксований – в англійській.

За допомогою інверсії актуалізується сигніфікативне значення висловлення та відображаються в свідомості людини спочатку найважливіші факти позамовної дійсності.

У XX – поч. XXI ст. в українському розмовному мовленні активно функціонують конструкції у формі *інтертекстів* – "уривків культурних кодів, формул, ритмічних структур та фрагментів соціальних ідіом" (О. Стирїна). У стилізованому українському РМ виявлено а) цитати пісень як українською, так і англійською мовами: *Oh it's such a perfect day I'm glad I spent it with you, Не спинити вже тих сліз – такі файні були сни*; б) прямі та трансформовані цитати з кінофільмів: *Все дешево й сердито: ати-бати, ми солдати*.

У XXI ст. через популярність радянського кінематографу українські письменники, як правило, не перекладали українською мовою стилізовані РК з інтертекстуальними цитатами, передаючи їх за допомогою транскрипції: *Наши люди в булочную на таксі не сьдят!*

Проте існує й інша тенденція, яка передбачає відтворення цитати мовою перекладу: укр. *Добре, – пообіцяла Віра, – я поки подумаю і пообідаю, а ти, будь ласка, іди накресли пару формул*. Далі авторка пояснює походження цитати: *Останній вираз вона підхопила з фільму "Сімнадцять миттєвостей весни" – так сказав Штірліц п'яній дамі, яка чіплялася до нього в ресторані*.

Інтертекстуальні РК є знаком, денотатом якого виступає позамовна ситуація, що міститься в джерелі цитування, а сигніфікатом – відображення та сприйняття цієї ситуації у свідомості мовців. Так, в останньому висловленні адресант цитує фразу *іди накресли пару формул*, денотативне і сигніфікативне значення якої збігаються в ситуації спілкування та в кінофільмі.

Комунікативи – це висловлення, що не відображають структурні схеми речень (В. Мелікян) та функціонують як реакція на певне висловлення адресанта. Оскільки реліка-реакція, як правило, містить не тільки конкретну інформацію, а й передає інтенцію адресанта і забезпечує зв'язність висловлення, комунікативи виступають у ролі елементів, що відображають емоційний стан адресанта та попереджають адресата про подальше висловлення. Комунікативи виражають поняття у формі вираження почуттів.

Комунікативи, виявлені в англійському та українському РМ XVIII ст., поділяються на 6 видів: 1) стверджувальні: англ. *Oh, yes* / укр. *Так, Хвесю, так!, Еге! Воно, бачу, й крильця має*; 2) заперечні: англ. *No, no; she has qualities which may be trusted* / укр. *Дивись бісове зілля: його з огорода, а воно таки в город! Хоч у гласні їм, коли людей нема... А дзуськи!..., Да й досі ні*; 3) емоційно-оцінні: англ. *He! he! he! very good, "pon honour!" well, so I could have sworn by her manners, Allah! Ibrahim cringed and began to sweat* / укр. *Е! Бач; Ух! Чорт у баклаг вліз! О! це й як!*; 4) фатичні: англ. *Good-bye, Geoffrey* / укр. *А, здрастуй, мадярко!, Бувай же здоров, панотче і пане полковнику!*; 5) спонукальні: англ. *Hey! he shouted* / укр. *Ну, Ван!*; 6) питальні: англ. *Who gave them permission to be out, eh?*, / укр. *Еге? – питала Якилина Павловська, осміхаючись*. Спонукальні та питальні комунікативи в українському стилізованому РМ починають функціонувати лише у XIX ст.

У XXI ст. у зв'язку зі статусом англійської мови як засобу міжнародного спілкування в українському РМ відбувається процес запозичень стверджувального комунікативу *OK*: – *Ну, давай пройдемося пішки? Нам же не далеко? – О'кей*, фатичного комунікативу *Hello*: *Гелло*, спонукального комунікативу *Peace*: *Може, типу "ніс" і спільні діти?* На початку XXI ст. паралельно функціонують комунікативи з просторічними формами та інтертекстами: – *В тебе що, похмілля ніколи не було? – Не-а, Драгте, Барбі, я твій Кен*.

Загальні результати дослідження дозволяють зробити такі висновки:

Лінгвосеміотичну природу розмовних конструкцій, відображених в англійських та українських художніх текстах XVIII – поч. XXI ст., визначено на основі таких положень: 1) розмовні конструкції є одиницями розмовного мовлення з властивими їм граматичними формами, що актуалізують висловлення; 2) у художньому мовленні відбувається стилізація розмовних конструкцій, ступінь якої залежить від особистості письменника; 3) стилізовані розмовні конструкції є знаками художнього мовлення, семіотичний характер яких залежить від денотата (позамовної ситуації), референта (конкретного предмета мовлення) та сигніфікату (ментального відображення позамовної ситуації).

Запропонована методика зіставлення англійських та українських розмовних конструкцій виявилася ефективною передусім у виявленні характеру змін їхніх граматичних форм (спрощення, розширення, сегментації та заміщення).

Стилізовані розмовні конструкції відповідно до чотирьох процесів розвитку їхніх граматичних форм класифіковано у десять типів, вісім з яких виявилися спільними для зіставлюваних мов: 1) комунікативи, 2) конструкції з повторами та 3) називним уявлення, 4) неповнореченнєві, 5) інверсійні, 6) антициповані, 7) парцельовані, 8) приєднувальні та два – відмінними типами українських стилізованих розмовних конструкцій: 9) із вказівними частками *ото, от, он, ось, оце, отсе* XVIII – поч. XXI ст.; 10) з інтертекстуальними цитатами, джерелом яких є українські ЗМІ XX – поч. XXI ст.

Граматичні форми виявлених типів РК протягом трьох століть змінювалися відповідно до процесів: 1) *спрощення* (неповнореченнєві розмовні конструкції);

2) *розширення* (конструкції з лексичними повторами, з антиципацією та з вказівними частками); 3) *сегментації* (парцельовані, приєднувальні та розмовні конструкції з називним уявленням); 4) *субституції* (інверсійні, інтертекстуальні конструкції та комунікативи).

Основною відмінністю процесів спрощення та розширення граматичних форм РК XVIII ст. є кількісна перевага англійських одиниць, порівняно з українськими (неповнореченневих: англ. 164 / укр. 28; розмовних конструкцій з повторами: англ. 82 / укр. 12). Це пояснюється тим, що у XVIII ст. діалогічні єдності були ще зрідка вживаними в українському художньому мовленні: актуальним залишалося функціонування контекстуального підмета на позначення мовця, контекстуального присудка й ситуативного еліпсису в коротких репліках-стимулах (спрощення) та адресантно зумовлених повторів (розширення). В англійському ж стилізованому розмовному мовленні XVIII ст. письменники вже широко використовували діалогічні єдності, а тому, окрім вищезазначених видів конструкцій, виявлено також ситуативний еліпсис у репліках-реакціях (інтеракційно зумовлене спрощення) та повтори у репліках-реакціях (інтеракційно зумовлене розширення). Дейктичне ж розширення вказівною часткою *оце* (XVIII ст.) та частками *ото, от, он, ось, оце, отсе* (XIX ст.) є національно-маркованою ознакою української мови.

Процес сегментації граматичних форм розпочався в англійському розмовному мовленні у XVIII ст. з функціонування приєднувальних розмовних конструкцій та конструкцій з називним уявленням, активно розвиваючись у XIX ст. В українському ж стилізованому розмовному мовленні цей процес відбувся набагато пізніше – у XX ст., а у другій половині XIX ст. зафіксовано функціонування українських приєднувальних розмовних конструкцій. Це можна пояснити тим, що українська літературна мова, сформована на основі полтавсько-київського діалекту, витіснила староукраїнську мову з її складною синтаксичною будовою.

Особливістю процесу субституції граматичних форм англійських та українських стилізованих розмовних конструкцій XVIII – поч. XXI ст. є характер їхньої інверсії. Інверсійні розмовні конструкції із заміщеною синтаксичною позицією виявлено ще у XVIII ст. у зіставлених мовах. Значна різниця у функціонуванні цих конструкцій (англ. 265 од. / укр. 90 од.) пояснюється фіксованим порядком слів в англійському розмовному мовленні та відносно вільним – в українському.

Кінець XX – початок XXI ст. позначено становленням нового типу українських розмовних конструкцій – інтертекстуальних цитат з радянських кінофільмів та з популярної музики, що є специфікою українського художнього мовлення.

Перспективами подальших досліджень є здійснення зіставно-типологічного аналізу інтертекстів як постмодерністського типу розмовних конструкцій у неблизькопоріднених мовах.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Новохатська Н. В. Дефініції понять розмовний стиль, розмовне мовлення і розмовна конструкція у сучасній лінгвістиці / Н. В. Новохатська // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : зб. наук. пр. – К. : Логос, 2007. – Вип. 12. – С. 293–298.
2. Новохатська Н. В. Семістична природа розмовних конструкцій / Н. В. Новохатська // Проблеми семантики слова, речення та тексту : зб. наук. пр. – К. : КНЛУ, 2008. – Вип. 20. – С. 154–159.
3. Новохатська Н. В. Структурно-граматичні типи англійських розмовних конструкцій / Н. В. Новохатська // Науковий вісник Волинського національного університету імені Л. Українки. – Луцьк : Вежа, 2008. – Вип. 4. – С. 142–147.
4. Новохатська Н. В. Розмовне мовлення як фактор формування національно-мовної картини світу / Н. В. Новохатська // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2008. – Вип. 24. – Ч. 3. – С. 9–14.
5. Новохатська Н. В. Дискусійний статус називного уявлення в сучасній лінгвістиці / Н. В. Новохатська // Слов'янський вісник. – Рівне : РДГУ, 2009. – Серія : Філологічні науки. – Вип. 8. – С. 122–125.
6. Новохатська Н. В. Функціонування англійських розмовних конструкцій з називним уявленням в художніх текстах XIX століття / Н. В. Новохатська // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету. – Кіровоград, 2009. – Серія "Філологічні науки (Мовознавство)". – Вип. 81 (2). – С. 192–195.
7. Новохатська Н. В. Структурно-функціональні особливості англійських та українських розмовних конструкцій з повторами XIX століття / Н. В. Новохатська // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – Серія 9 "Сучасні тенденції розвитку мов". – Вип. 3. – С. 223–229.
8. Новохатська Н. В. Антициповані та неповні англійські й українські розмовні конструкції у період становлення національних літературних мов / Н. В. Новохатська // Мовні і концептуальні картини світу. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2009. – Вип. 26. – Ч. 2. – С. 352–357.
9. Новохатська Н. В. Розмовне мовлення як один із факторів становлення національних літературних мов / Н. В. Новохатська // Матеріали звітно-наук. конф. "Мови і соціум". – К. : Мир, 2008. – С. 72–76.
10. Новохатська Н. В. Speech as one of the factors of literary language formation / Н. В. Новохатська // Вісник студентського наукового товариства Горлівського держ. пед. ун. іноз. мов. – Горлівка, 2008. – Вип. 10. – С. 30–32.
11. Новохатська Н. В. Специфіка ненормованих елементів англійських розмовних конструкцій XVIII століття / Н. В. Новохатська // Матеріали VII Всеукр. наук. конф. "Каразінські читання : Людина. Мова. Комунікація". – Харків, 2009. – С. 207–209.

АНОТАЦІЇ

Новохатська Н. В. Динаміка розмовних конструкцій в англійських та українських художніх текстах XVIII – поч. XXI ст. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2009.

У дисертаційному дослідженні запропоновано новий підхід до зіставно-типологічного вивчення динаміки розмовних конструкцій як знаків англійського й українського художнього мовлення; розроблено методику зіставлення англійських та українських розмовних конструкцій; виявлено спільні й відмінні типи розмовних конструкцій в англійських та українських художніх текстах XVIII – поч. XXI ст.; зіставлено специфіку процесів спрощення, розширення, сегментації і субституції граматичних форм розмовних конструкцій та проаналізовано характер їхніх змін в англійських та українських художніх текстах XVIII – поч. XXI ст.

Ключові слова: динаміка, англійські та українські стилізовані розмовні конструкції, граматична форма, спрощення, розширення, сегментація, заміщення.

Новохатская Н. В. Динамика разговорных конструкций в английских и украинских художественных текстах XVIII – нач. XXI ст. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.17 – сравнительно-историческое и типологическое языкознание. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова, Киев, 2009.

Диссертация посвящена сопоставительному исследованию динамики разговорных конструкций в английских и украинских художественных текстах XVIII – нач. XXI ст. В работе предложен новый подход к сопоставительно-типологическому изучению динамики разговорных конструкций как знаков английской и украинской художественной речи; разработана методика сопоставления английских и украинских разговорных конструкций, определены общие и отличные типы разговорных конструкций; сопоставлена специфика процессов упрощения, расширения, сегментации и субституции грамматических форм разговорных конструкций в английских и украинских художественных текстах XVIII – нач. XXI ст.

Лингвосемиотическая природа английских и украинских разговорных конструкций определена на основе таких положений: 1) разговорные конструкции являются единицами разговорной речи с характерными им грамматическими формами, актуализирующими высказывание; 2) в художественной речи осуществляется стилизация разговорных конструкций, степень которой зависит от личности писателя; 3) стилизованные разговорные конструкции – знаки художественной речи, семиотический характер которых зависит от денотата (внеязыковой ситуации), референта (конкретного предмета речи) и сигнификата (ментального отображения внеязыковой ситуации).

В работе определены 8 общих типов разговорных конструкций

(с неполными предложениями, повторами, обратным порядком слов, антиципацией, именительным представлением, присоединением, парцелляцией и коммуникативами) в сопоставляемых языках и 2 различных типа украинских разговорных конструкций (с указательными частицами – в XVIII ст.; с интертекстуальными цитатами СМИ XX – нач. XXI ст.).

В диссертации выявлена динамика грамматических форм разговорных конструкций (от упрощения и расширения грамматических форм в английской и украинской стилизованной разговорной речи XVIII ст., сегментации в английской стилизованной разговорной речи XVIII ст. и украинской – конца XIX – нач. XX ст. к замещению грамматической формы с наивысшей степенью экспрессивности во второй половине XX – нач. XXI ст.).

Процесс упрощения грамматической формы английских и украинских разговорных конструкций начался с неполного высказывания в XVIII ст., а в XIX ст. он зафиксирован и при коммуникативной интеракции собеседников. Процесс расширения грамматической формы осуществлялся с помощью употребления повторов и антиципации. Дейктическое расширение указательными частицами *то, от, он, ось, оце, отсе* грамматической формы свойственно только украинским разговорным конструкциям. Процесс сегментации грамматической формы зарегистрирован в 1) присоединительных, 2) парцелированных и 3) разговорных конструкциях с именительным представлением, а процесс субституции грамматической формы – в 1) инвертированных, 2) интертекстуальных конструкциях и 3) коммуникативах.

Ключевые слова: динамика, английские и украинские стилизованные разговорные конструкции, грамматическая форма, упрощение, расширение, сегментация, субституция.

Novokhatska N. V. Dynamics of conversational constructions in English and Ukrainian fiction of the XVIIIth – the beginning of the XXIst centuries. – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in Philology in speciality 10.02.17 – Comparative, Historical and Typological Linguistics. – M. P. Drahomanov National Teacher Training University, Kyiv, 2009.

The thesis introduces a new approach to the comparative and typological study of conversational constructions dynamics as signs of English and Ukrainian fiction. The paper introduces methods for comparing English and Ukrainian conversational constructions, identifies common and divergent types of conversational constructions in English and Ukrainian fiction of the XVIIIth – the beginning of the XXIst centuries. It compares the peculiarities of the following processes: reduction, extension, segmentation and substitution of conversational constructions grammatical forms and analyses their changes in English and Ukrainian fiction of the XVIIIth – the beginning of the XXIst centuries.

Key words: dynamics, grammatical forms, stylized English and Ukrainian conversational constructions, reduction, extension, segmentation, substitution.

Підписано до друку 02.11.2009 р. Формат 60х90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 73.

«Видавництво “Науковий світ”»®
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Боженка, 17, оф. 414.
200-87-13, 200-87-15, 8-050-525-88-77

Скалыбагы